

بررسی میزان آگاهی افراد از انتقال خون و فرآورده‌های خونی در شهرستان بوشهر

مجتبی مرادی^۱، میثم مهرزاده^۱، نادیا حمید^۱، صفورا باغبان^۱، بهدخت جمالی^۲

^۱دانشجوی کارشناسی، گروه زیست شناسی سلولی و مولکولی، مؤسسه آموزش عالی خرد، بوشهر، ایران.

^۲استادیار، گروه میکروشناسی و بیولوژی، مؤسسه آموزش عالی خرد، بوشهر، ایران.

نویسنده مسئول: بهدخت جمالی: گروه میکروبیولوژی، مؤسسه آموزش عالی خرد، بوشهر، ایران. ایمیل: behdokht.jamali2023@gmail.com

چکیده

بررسی میزان آگاهی مردم از اهداء خون و مزیت‌ها و پیامدهای آن می‌تواند نقش محوری در ترویج اهداء خون در جامعه باشد. بنابراین، این تحقیق با هدف بررسی میزان آگاهی افراد از انتقال خون و فرآورده‌های خونی در شهرستان بوشهر انجام شد. بدین منظور، پرسشنامه محقق‌ساخته مشتمل بر ۲۵ سؤال طراحی و در سایت دیجی‌فرم آپلود گردید تا در اختیار ساکنین شهرستان بوشهر قرار گیرد. پس از تکمیل پرسشنامه توسط ۶۷ نفر داده‌ها در نرم‌افزار SPSS ورژن ۲۶ تجزیه‌تحلیل شدند. یافته‌ها حاکی از این بود که بیشتر شرکت‌کنندگان در تحقیق حاضر زن و در سنین جوانی بودند که تعداد کمی از آنها سابقه اهداء خون داشتند. تعداد کمی از شرکت‌کنندگان از سازمان انتقال خون آگاهی مناسب داشتند و حدود بیست درصد آنها از مزایای اهداء خون آگاهی داشتند. در مجموع، نتیجه‌گیری شد که آگاهی ساکنین شهرستان بوشهر از سازمان انتقال خون کم است. بنابراین، توصیه می‌شود برنامه‌های ترویجی و تبلیغاتی برای ارتقاء آگاهی مردم از سازمان انتقال خون پیاده‌سازی گردد.

کلمات کلیدی: خون، فرآورده، بوشهر، پرسشنامه.

۱. مقدمه

خون انسان اساساً یک جزء حیاتی و بسیار مهم است که می‌تواند جان میلیون‌ها نفر را نجات دهد. طبق گفته سازمان جهانی بهداشت^۱ (WHO)، حداقل یک درصد از جمعیت کشور باید داوطلبانه خون اهدا کنند تا نیاز اولیه برای خون و فرآورده‌های خونی برآورده شود (۱). طرح WHO "خون ایمن از من شروع می‌شود، خون جان‌ها را نجات می‌دهد"^۲ برای سال ۲۰۰۰ میلادی، همچنین بر لزوم اهدای خون داوطلبانه توسط افراد سالم تاکید کرد. تمرکز بر تشویق ۱۰٪ اهدای خون بدون دستمزد و داوطلبانه از اهداکنندگان جمعیت‌های کم‌خطر بود تا خطر گسترش عفونت‌های مرتبط با انتقال خون کاهش یابد (۲). در ایران سالانه به حدود ۲ میلیون و ۱۰۰ هزار واحد خون نیاز است که بخش بزرگی از آن از اهداکنندگان داوطلبانه تهیه می‌شود. سازمان جهانی بهداشت بر این واقعیت تاکید می‌کند که باید از اهدای خون در ازای پول جلوگیری کرد و با اهدای خون داوطلبانه و بدون دستمزد جایگزین شود. اخیراً تقاضا برای خون و فرآورده‌های خونی در نتیجه پیشرفت علوم پزشکی، اعمال جراحی، رشد جمعیت و امید به زندگی به طور قابل توجهی افزایش یافته است. بنابراین مهم‌ترین هدف بانک‌های خون حفظ تعادل عرضه و تقاضای آن و تشویق اهداکنندگان داوطلب تصادفی در مقایسه با اهداکنندگان داوطلب دائمی است. در نتیجه، "اهدای خون" به یک موضوع جهانی تبدیل شده است.

در کشور ایران اهدای خون داوطلبانه تنها منبع تامین نیازهای خونی است. در ایران به دلیل برخی اعتقادات مذهبی و فرهنگی، گروهی از افراد مانند زنان جوان مجرد، امن‌ترین منبع خون محسوب می‌شوند. مطالعات آگاهی، نگرش و عمل^۳ ابزاری است که معمولاً برای بررسی جنبه‌های مختلف رفتار انسانی مورد استفاده قرار می‌گیرد (۳). با ارزیابی آنچه مردم می‌دانند (دانش)، احساس آنها در مورد آن (نگرش) و آنچه که در واقع بر اساس دانش و نگرش (عمل) خود انجام می‌دهند، محقق بهتر می‌تواند از دیدگاه افراد در مورد رفتار آگاهی یابد و پیشنهادهای مرتبط را برای اتخاذ اقدامات اصلاحی ارائه دهد. بنابراین، این تحقیق با هدف بررسی میزان آگاهی افراد از انتقال خون و فرآورده‌های خونی در شهرستان بوشهر انجام شد.

۲. مواد و روش‌ها

¹ World health organization

² Safe blood starts with me, blood saves lives

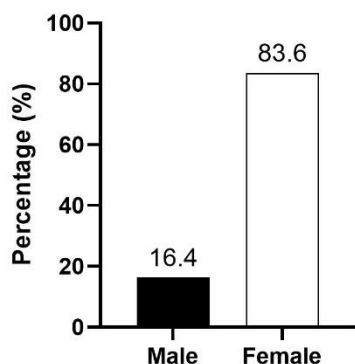
³ Knowledge, attitude, and practice

داده‌های پژوهش با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته مشتمل بر ۲۵ سؤال گردآوری گردید. سؤالات پرسشنامه شامل جنس، سن، اطلاع از مراحل اهدای خون، دفعات اهدای خون در سال، نوع گروه خونی، آگاهی از سازمان انتقال خون، سابقه دریافت خون، آگاهی از فواید/عوارض اهدای خون، آگاهی از دوره‌های اهداء خون، آگاهی از انتقال بیماری‌های مسری خونی و غیره بود. بدین منظور، فایل پرسشنامه در سایت DigiForm آپلود گردید تا در دسترس افراد ساکن شهر بوشهر قرار گیرد. پس از اینکه داده‌ها توسط ۶۷ نفر تکمیل گردید، داده‌ها به صورت فایل اکسل از سایت داندلود گردید و داده‌ها در نرم‌افزار SPSS ورژن ۲۶ تجزیه‌تحلیل شدند.

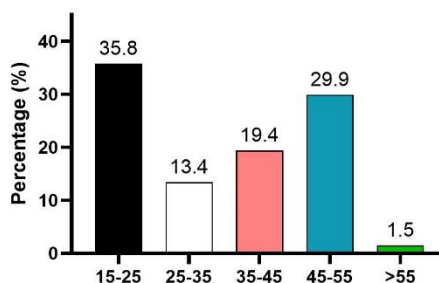
۳. نتایج

همانطور که ذکر گردید پرسشنامه توسط ۶۷ نفر تکمیل گردید که ۸۳/۶ درصد آنها زن و ۱۶/۴ درصد آنها مرد بودند و ۳۵/۸ درصد آنها در محدوده سنی ۱۵-۲۵ سال و تقریباً ۳۰ درصد آنها در محدوده سنی ۴۵-۵۵ سال بودند. جالب اینکه، ۷۷/۶ درصد آنها عدم اهداء خون را گزارش کردند و ۱۶/۶ درصد ۱-۲ بار در سال خون می‌دادند. گروه خونی O شایع‌ترین گروه خونی آنها بود و پس از آن گروه‌های خونی A و B (۲۳/۹ درصد) قرار داشتند. همچنین تقریباً ۸۰ درصد شرکت‌کنندگان آگاهی کم یا خیلی کم درباره سازمان انتقال خون داشتند و ۲۰/۹ درصد بیان کردند که از مزایای اهداء خون به طور کامل مطلع هستند (شکل ۱).

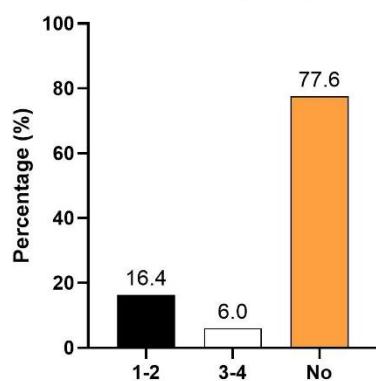
Gender

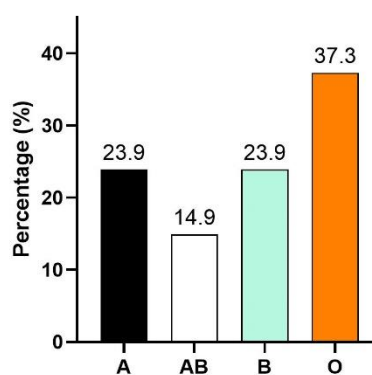
Age

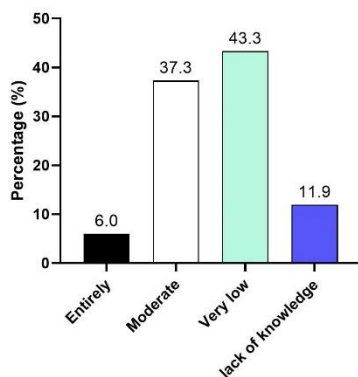
Donation frequency/Year

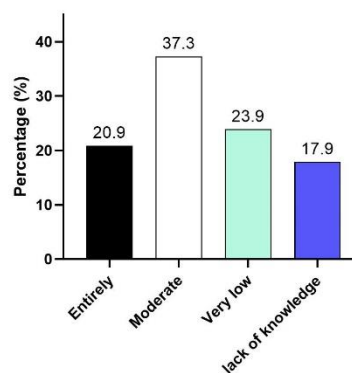
Blood group

**Knowing about the blood
transfusion organization**

**Awareness of the benefits
of blood donation**

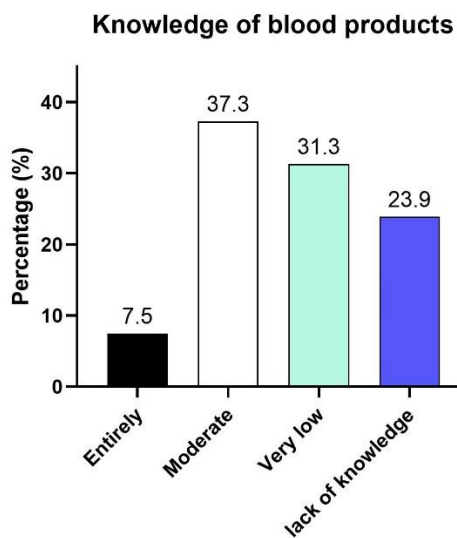
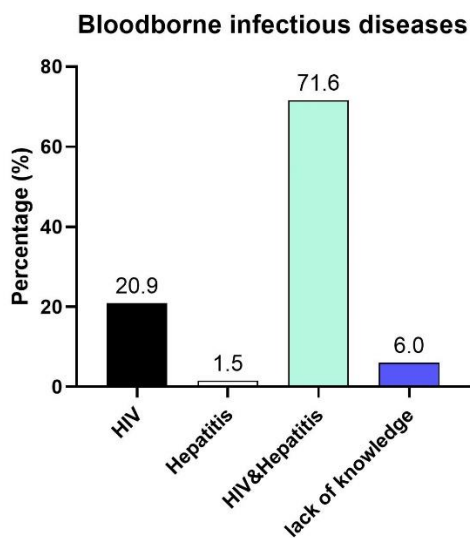
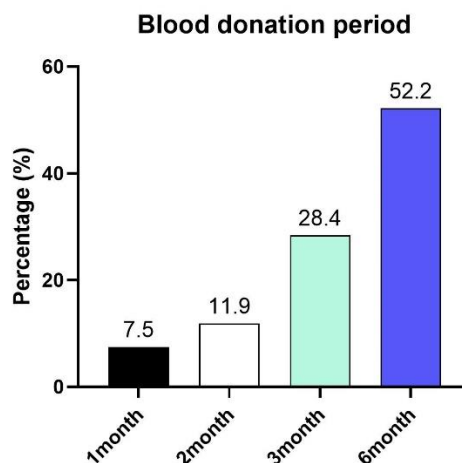
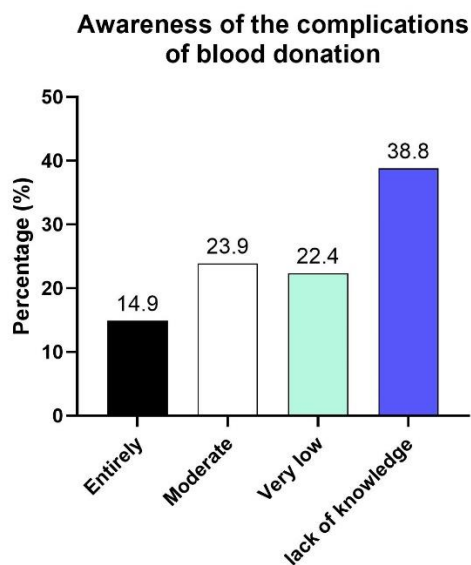
شکل ۱. جنسیت، محدوده سنی، دفعات اهداء خون در سال، گروه خونی، اطلاع از سازمان انتقال خون و آگاهی از

مزایای اهداء خون شرکت کنندگان در پژوهش حاضر

۳۸/۸ درصد شرکت کنندگان از عوارض اهداء خون ناآگاه بودند و بیشتر آنها هر شش ماه یکبار را زمان مناسب برای اهداء خون

گزارش کردند. تقریباً ۷۱ درصد بر این باور بودند که بیماری‌هایی همچون ایدز و هپاتیت قابلیت انتقال از طریق خون را دارند و

به ترتیب ۷/۵ درصد و ۳۷/۳ درصد آنها از فراورده‌های خونی آگاهی کامل و کم برخوردار بودند (شکل ۲).

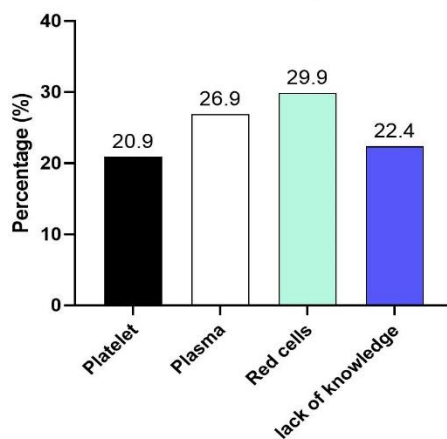

شکل ۲. میزان آگاهی شرکت کنندگان در تحقیق حاضر از پیامدهای اهداء خون، دوره های زمانی اهداء خون،

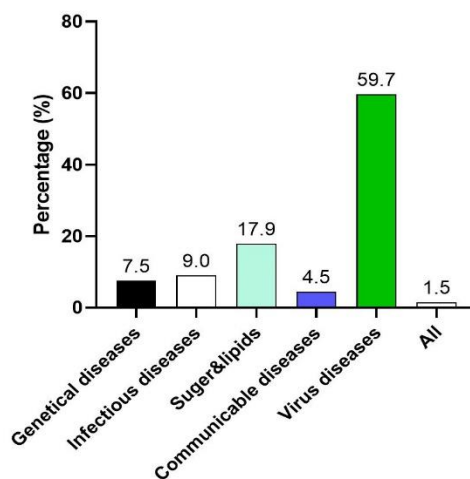
انتقال برخی بیماری ها و فرآورده های خونی

بیشتر آنها بر این باور بودند که پلاکت‌ها، پلاسما و گلبول‌های قرمز پرکاربردترین فرآورده‌های خونی بوده و تقریباً ۶۰ درصد آنها آزمایش تشخیص ویروس در خون پس از اهداء خون را بیان کردند. در نهایت، تقریباً ۴۰ درصد آنها معتقد بودند که خون را می‌توان تا ۶ ماه ذخیره کرد (شکل ۳).

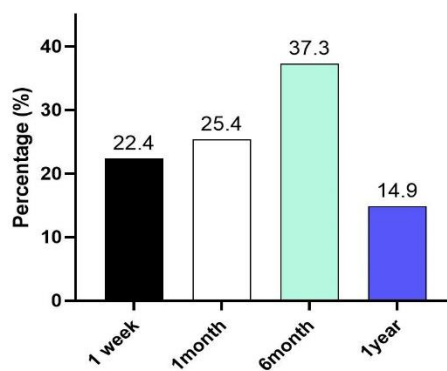
Most used blood products

Tests on blood

Blood storage time

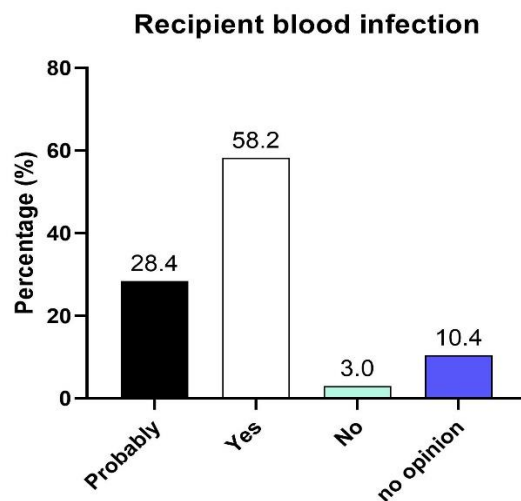
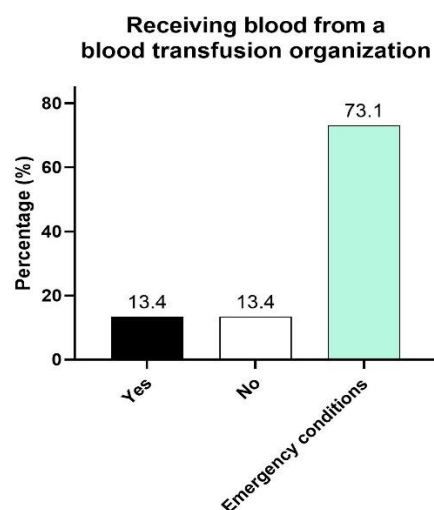

شکل ۳. میزان آگاهی شرکت کنندگان تحقیق حاضر از پرکاربردترین فرآورده های خونی، تست های تشخیصی بعد

از اهداء خون و دوره زمانی ذخیره خون اهداء شده

۷۳/۱ درصد شرکت کنندگان حاضر بودند فقط در موارد اضطراری و اورژانسی خون دریافت کنند و تقریباً ۶۰ درصد آنها معتقد

بودند که دریافت خون می تواند با ریسک بالای ابتلا به بیماری های خونی همراه باشد (شکل ۴).

شکل ۴. پاسخ شرکت کنندگان به دریافت خون از سازمان انتقال خون و احتمال ابتلا به بیماری‌های ناشی از انتقال

خون

تقریباً نیمی از شرکت کنندگان از مراحل اهدای خون آگاهی داشتند و ۴۳/۳ درصد بر این باور بودند که سن و جنسیت در دریافت خون اثرگذار است. تنها ۴/۵ درصد ($n=3$) سابقه دریافت خون داشتند و ۴۱/۸ درصد عدم بی‌خطری انتقال خون در سازمان را گزارش کردند. تنها ۲۶/۹ درصد از آزمایشات بعد از اهداء خون اطلاع داشتند و ۶۱/۲ درصد آنها معتقد بودند که کسی که بیماری ژنتیکی دارد، نباید اهداء خون کند. ۴۷/۸ درصد گزارش درمان بیماری‌های ناشی از انتقال خون را گزارش کردند و ۴۱/۸ درصد باور داشتند که کسی که مبتلا به بیماری‌های غیرمسمری مانند دیابت، چاقی و دیس‌لیپیدی است، نباید خون اهداء کند. تنها ۲۸/۴ درصد آنها از پیامدهای ناشی از تزریق خون اشتباه مطلع بودند و یک چهارم شرکت کنندگان از پیامدهای دریافت حجم زیاد خون در مدت زمان کم اطلاع داشتند (جدول ۱).

جدول ۱. پاسخ شرکت کنندگان به برخی از سؤالات پرسشنامه محقق ساخته در پژوهش حاضر

ردیف	سؤالات	خیر (فراوانی (%))	بله (فراوانی (%))	اطلاعی ندارم/نظری ندارم	تا حدودی
۱	آیا از مراحل اهدای خون اطلاع دارید؟	۳۴ (۵۰/۷)	۳۲ (۴۷/۸)	-	-
۲	آیا بنظر شما سن و جنسیت در دریافت خون از سازمان خون مؤثر است	۱۷ (۲۵/۴)	۲۹ (۴۳/۳)	۲۰ (۲۹/۹)	-
۳	آیا از مرکز انتقال خون، خون دریافت کرده اید؟	۶۴ (۹۵/۵)	۳ (۴/۵)	-	-
۴	آیا بنظر شما فرآیند انتقال خون در سازمان انتقال خون بی خطر است؟	۱۰ (۱۴/۹)	۲۸ (۴۱/۸)	-	۲۹ (۴۳/۳)
۵	آیا از آزمایش هایی که روی خون انجام می‌شود اطلاع دارید؟	۱۸ (۲۶/۹)	۱۸ (۲۶/۹)	-	۳۱ (۴۶/۳)
۶	بنظر شما کسی که بیماری ژنتیکی دارد	۴۱ (۶۱/۲)	۲۶ (۳۸/۸)	-	-

				میتواند خون اهدا کنید؟	
	۳۱ (۴۶/۳)	۴ (۶)	۳۲ (۴۷/۸)	آیا همگی بیماری های ناشی از دریافت خون بدون درمان است؟	۷
-	۱۲ (۱۷/۹)	۲۷ (۴۰/۳)	۲۸ (۴۱/۸)	بنظر شما شخصی ک بیماری عفونی و مسری ندارد اما دچار بیماری مزمن مثل دیابت، چربی و قند خون است، می تواند خون اهدا کند؟	۸
-	-	۱۹ (۲۸/۴)	۴۷ (۷۰/۱)	آیا از پیامدهای ناشی از تزریق کیسه خون اشتباه اطلاع دارید؟	۹
		۱۷ (۲۵/۴)	۴۹ (۷۳/۱)	آیا از پیامدهای دریافت حجم زیاد خون در مدت زمان کم اطلاع دارید؟	۱۰

۴. بحث

بیشتر شرکت کنندگان در تحقیق حاضر زن و در سنین جوانی بودند که تعداد کمی از آنها سابقه اهداء خون داشتند. متأسفانه، تعداد کمی از شرکت کنندگان از سازمان انتقال خون آگاهی مناسب داشتند و تنها یک پنجم آنها از مزایای اهداء خون آگاهی داشتند. با این حال، بیشتر آنها هر شش ماه یکبار اهداء خون را مناسب دانستند و آگاهی مناسبی از بیماری های ناشی از انتقال خون همچون هپاتیت و ایدز و مدت زمان ذخیره خون را داشتند. به همین علت، بیشتر آنها به ریسک بالای ابتلاء به بیماری های خونی پس از دریافت خون اذعان کردند. همچنین، آنها از آگاهی مناسبی از آزمایشات بعد از اهداء خون داشتند و بیشتر آنها معتقد بودند که اهداء خون توسط افراد مبتلا به دیابت، چاقی و دیس لیپیدی مشکلی ندارد. یکی از دلایل اهداء خون توسط افراد، آزمایشاتی است که بعد از اهداء خون انجام می شود. به عنوان مثال، در مطالعه ای در ایران، درصد قابل توجهی از پاسخ دهندگان (۷۸/۶ درصد) خاطرنشان کردند که دلیل اصلی اهدای خون بررسی وضعیت سلامتی خود از طریق آزمایشات آزمایشگاهی است که بر روی خون اهدایی انجام می شود (۳). بنابراین، آگاهی از آزمایشات بعد از اهداء خون می تواند در ترویج اهداء خون در جامعه کند. همچنین، ترویج مزیت های اهداء خون همچون دریافت رایگان خون توسط فرد اهداء کننده و خانواده درجه یک آن می تواند به عنوان گزینه ای برای ترویج اهداء خون در جامعه در نظر گرفته شود. خوشبختانه، درصد بالایی از شرکت کنندگان در تحقیق حاضر از مزیت های اهداء خون آگاهی داشتند که این امر می تواند در

ترویج اهداء خون نقش محوری ایفا نماید. با این وجود، عدم آگاهی از سازمان انتقال خون توسط درصد بالایی از شرکت کنندگان گزارش شد. بنابراین، توصیه می‌شود که برنامه‌هایی برای بهبود آگاهی ساکنین شهر بوشهر از سازمان انتقال خون پیاده‌سازی گردد.

۵. نتیجه‌گیری

به طور کلی، نتیجه‌گیری می‌شود که میزان آگاهی ساکنین شهر بوشهر از مزیت‌های اهداء خون و آزمایشات پس از اهداء خون مناسب است. با این وجود، لازم است که آگاهی ساکنین شهر نسبت به سازمان انتقال خون ارتقاء داده شود.

منابع

1. WHO Guidelines Approved by the Guidelines Review Committee. Towards 100% Voluntary Blood Donation: A Global Framework for Action. Geneva: World Health Organization Copyright © World Health Organization 2010.; 2010.
2. Amatya M. Study on knowledge, attitude and practice of blood donation among students of different colleges of Kathmandu, Nepal. International Journal of Pharmaceutical and Biological Archives. 2013;4(3):424-8.
3. Launiala A. How much can a KAP survey tell us about people's knowledge, attitudes and practices? Some observations from medical anthropology research on malaria in pregnancy in Malawi. Anthropology Matters. 2009;11(1).